

ПОРИ РОКУ

ЗИМА

Це був звичайнісінький Дідько з роду домовиків: куций ротатий патлань з гузками ріжок над чолом і вогнистими очима. Він жив на горищі старого п'ятиповерхового будинку, в темнім закапелку між димарем котельні і іржавими ночвами, що їх затарганив сюди двірник, коли дах протікав. Він був давній, як світ, і знав, що буде завжди, допоки світу; буття без меж, у вічності, зробило його мовчазним і розважливим.

Він нічому не дивувався, бо уже все було на його віку, і Дідько все бачив; він ніколи не поспішав, бо провидів прийдешнє — клубок майбутнього тяжив йому душу, а нитки з того клубка за нього невтомно сотало, щодень сходячи і заходячи, сонце — золотий човник всесвітніх кросен. Він умів, згорнувшись калачиком на тирсі, цілісінькі дні й ночі ні про що не думати; час для Дідька зматеріалізовувався, ставав відчутним на дотик, наче літня річкова вода або повів теплого вітру, він надовго застигав у тому потокові і почувався щасливим.

А ще полюбилося Дідькові напривечір сидіти на дахові біля вежки з бляшаним півником-погодником, що давно заіржавів і віщував лише південні вітри, та зирити на місто, полонене людською метушливістю й невгомонням. У тім мурованім мурашнику копошіли люди, машини і навіть дерева, хирляві й ниці тут, серед каміння. Люди завсігди спішили, буцім гнались одне за одним, машини переймали їх, тіснячи на хідники, де вже котилися товпи. А сонце остигало, багріло, густо-червоно барвлячи сніг на дахах і бурякове палахкотячи в шибках, наче за вікнами в челюстях печей гуготіло полум'я. Відтак сонце гулькало за висотні будинки околиць, небо над містом зеленіло, блакитно-сизий туман присмерків, що вочевидь волохатішав і пасмурнів, заливав муровані криниці, а невдовзі по тъмянисто-синіх стрічках вулиць невидима рука хутко прошивала мережива електричних вогнів. І тоді, одне за одним, буцім навперегонки,

вікна, що було померкли разом із сонцем, об'являлися знову, вогняних очей більшало з кожною миттю, вогняне море виплескувалося за обрій і, розпросторене доокруж, скільки й сягало око, мерехтливо ластилося до дідька...

Звичайно об таку пору Дідько відчував, як наближається вона. Домовик заплющувався і бачив її, молоду, але притомлену жінку в квапливīm юрмиську на хіднику — острiвець задумливої рівноваги і тиші. Невдовзі вона вже піднімалася по сходах, віддихуючись на кожному майданчику, й заходила до квартири на горішньому поверсі.

Раніше тут жив син діда Якіма з багатолюдною й метушливою родиною. Коли померла Якимиха, син забрав батька, споконвічного бакенщика й рибалку, із самотньої хатини над Невклею до себе в місто. Дід Яким переманив із берега і Домовика — вони товаришували. Дідько поселився на горищі кам'яниці, просторому й теплому; дідові Якиму стелили на кухні, й довгі осінні ночі, коли Яки-мові онуки втишкувалися за стіною, вони стиха бесідували про колишнє. Але дід Яким раптово помер, тіло його поклали в темну, з фольговим низом труну, автобус ковтнув її і загубився в клубкові вулиць. Невдовзі Якимові родичі переселилися на нову квартиру, але Дідько не поїхав з ними. Він не міг пробачити Якимовому синові, що той, рибалючи, хильнув зайвого і без ума спалив батькову хатку. Вона давно стояла із забитими вікнами — не знайшлося охотників жити на безлюдді.

У квартирі на горішньому поверсі стала жити вона.

Дідько любив вечори наодинці з нею. Нишкнучи біля вежки з півником-погодником, він слухав, як із приходом морозної ночі скляніє повітря, роблячись колючим, крихким і лунким, як кам'яніє земля, а стіни й дах будинку вистигають та мертвіють, як зіщулюються внизу, на вулицях, дерева, а вулиці безлюдніють. В такі хвилини, попри Дідькову мудрість, самота скрадалася в його душу, скребла та холодила. Він зісковзував по закрижанілому дахові до ринви, з ринви перестрибував на

підвіконня і, ставши на мент жмутком тіні або пасмом морозного туману, скрадався до кімнати.

Вона, звичайно вбрана в темно-червоний атласний халатик із чорним гіпюровим мереживом на комірі та рукавах, сиділа в глибокій кріслі, застеленому картатим пледом, курила і слухала музику. Домовик пробирався в куток, на старовинний, червоного дерева мисник із кришталевими віконцями в дверцятах, схожий чимось на ґанок покійного діда Якіма, і застигав там біля мідного свічника, який приємно пахнув воском. Звідси добре продивлялася кімната, освітлена крихкотілим вогником свічки на журнальній столику біля крісла. Свічка наповнювала кімнату химерними мерехтливими блищиками, що робили обличчя молодої жінки напродиво глибоким і втаємниченим, а на полиці з книгами, на стіни, цятковані картинами в рамах, малюнками, керамікою і давніми іконами, сіялися золотистим циганським дощем. Тут була і парсуна його родича, чорта-пекельника, в куточку писаної на полотні ікони, а з керамічної плитки лукаво мружилася на полум'я свічки, буцім на місяць, оката і станом гнучка русалка.

Музика в кімнаті жила осібно. Народжуючись у червоноокої скриньці програвача, вона лагідно, проте вперто намовляла обрамлений стінами світ до своїх ритмів, своїх кольорів, своїх мудрощів, і Дідько довго дратувався, не бажаючи коритися чужій волі. Але потроху він звик до музики і навіть вподобав гойдатися на її то лоскітно-грайливих, то мінорно-задумливих хвилях, що своєю мудрою одноманітністю нагадували Дідькові плин часу; і тільки щемкі акорди фортепіано були йому чужі — в них таїлася незбагненна для Домовика тривога.

Коли господиня засинала, Дідько сірою присмерковою марою скрадався до канапи, клав м'яку пухнату лапу на її холодне чоло і, дивлячись на паморозні вікна, за якими німіла вистуджена холодом ніч, навіював жінці добрі барвисті сні.

Вона і в снах була по-зимовому тиха.

ВЕСНА

На нього найшло — буцім по злій ворожбі чи закляттю — найшло з жебонінням води в ринвах, з розсипчастим дзеленькотом бурульок, що, підталі, пускалися даху й хараскалися об бетон двору, із хмільним туркотінням охлялих за зиму голубів у підстрішші, з ґвалтом вогких південних вітрів, що їх тепер усе частіше наврочував півник-погодник; найшло — і підібгало, скрутило, упокорило. Дідько зробився мовби навіжений: цілісінькі ночі з гугуканням і дразливим сміхом невгомно гасав по дахах, гримів бляхою, рвав мотуззя на балконах і скидав у колодязі дворів шерхотливі, стужавлені березневим приморозком простирадла, стугонів у димарях, гамселив щосили по водопровідних трубах, і труби глухо, тривожно гули.

На ранок, притомлений, він нарешті забирався в свій закапелок між димарем та ночвами в надії хоч тепер нарешті відсторонитися від світу і самого себе, відчутти в душі колишню незворушність та мудру тишу, цих речників вічності. Але тільки-но він згортувався в калачик і заплющував очі, прагнучи втішного забуття, як у сухий дух тирси, глини й іржі вплітався ледь чутний і вже напівзабутий квасний запах розімлілої під злагіднілим сонцем ріллі; слідом цідилися, наче березовий сік чи живиця, збудливі пахощі розбубнявілих бруньок, молодесенького, ще липкого листу, густо-червоних пагінців півонії і ніжно-зелених — любистку, що виштрикувалися напровесні в затишку Якимової хати, біля призьби. По тому налазливе привиджувалися Домовику образи давнього життя, буденні, звичні: старий більмоокий кіт дрімає на сонячнім ґанку, кудкудакає у хлівці курка, щойно знеслася; рябе телятко, задерши хвоста, гасає по ясно-зеленій оболоні довкола Якима (чи Якимового діда, чи прадіда, чи прапрадіда – люди вмирали й народжувалися на очах у Домовика, а світ не мінявся), що смолить перевернутого догори череватим днищем човна. І все те — на тлі яскраво-синьої вируючої повені, що давно підібгала під себе і Невклю, і низькобережжя з вербами та осичником, і навіть обрій, а тепер зазіхала на саме небо.

Розбурханий причепливими спогадами, Дідько полишав свій закуток, вибирався на дах. Над містом висів вогкий туман. Десь у піднебессі замало летіли з вирію журавлі — чутливе вухо Домовика вгадувало їхнє курликання і шелест крил. Унизу повискували гальмами машини, дратуючи Домовика, деренчали об дроти антени тролейбусів, їдкий чад бензину, асфальту, гуми, пригнічений до людського мурашника туманом, все гостріше збриджувався йому. В такі хвилини він почувався чортовим конем, сомом, якого волочать на берег; волок був кам'яний, зв'язаний з мурованих стін, бруківок, асфальтових вулиць та майданів, і навіть небо було не справжнє, а закінчене, наче стеля над комином, де звичайно в Якима стояв каганець чи гасова лампа, просмерділе згарятиною й димом; той жорстокий задушний зашморг затягувався довкола Дідька все тугіше, і його хотілося скинути, немов стару шкіру, яка, вилинюючи, збивалася в брудно-сиві жмуття і, гнана вітром, котилася по розліняному рубцями блях дахові.

Крізь те збридження мертвим каменем, крізь неусвідомлену тугу за іншим світом проціджувалися дні і напливали ночі, вогкі й теплі, вони з'їдали по дворах останні окрайці темного закрижанілого снігу і дихали паркою млостю. Примостившись на даху, Дідько слухав, як під містом свавільно пружиться, кільчиться паростя, як проростає воно крізь асфальтово-кам'яну скоринку, горблячи, розламуючи і свердлячи її, як нуртують соки в карликуватій берізці, що пригніздилася в піддашші, куди чорна буря сипнула з пригорщі ґрунту, як на бульварах розпукуються бруньки каштанів,— і в його, Дідьковім, тілі пробуджувалася, сокотіла забута хіть, баламутячи душу, навіюючи прадавні згадки про молоду і вродливу Відьму, з якою вихорів над рікою в пасмах сизого літнього туману, над тою рікою, куди потім забобонні селяни пустили Відьму плавати, спеленавши руки й ноги, і в якій вона потонула, віддала біле тіло зажерливим ракам, а душу — ласощолюбному Водяникові...

Одної ночі, дочекавшись, поки місто обляжеться, Дідько сковзнув по ринві на вулицю і покривуляв попід будинками. Він не умів багато ходити, підводила ліва нога, коротша за праву, та й копитця, звиклі до м'якої пружності землі, ковзали по асфальту, їхній лункий козиний перестук

привертав увагу міліціонерів на перехрестях, і Дідько мусив раз по раз шастати в тінь. Але він таки перебрів місто, і місто спадало з нього, як спадає стара шкіра. Нові запахи і нові звуки просочилися до Дідька крізь сірі грати висотних будинків. То був дух щойно зораної землі, шерхіт озимини, що, залякла під снігом, солодко потягувалася, випростуючи зелене пагіння.

Дідько додибав до крайнього будинку, що єдиним освітленим, десь на поверсі восьмому вікном дивився в поле (по сірому, в сухотрав'ї, видолку, за яким темнів перелісок, приречений у жертву місту, що розпросторювалося, про-мерехтів заєць). Не озирнувшись на людський мурашник, що вже пробуджувався, блимаючи то там, то сям очима-вікнами, Домовик поплуганився навпрошки на далекий поклик розповнілої ріки, радо відчуваючи, як грузнуть у живій вогкій землі його копитця. Він уявляв, як прийде на попелище, де ще торік стояла Якимова хата, розтопить закінчену пожежею піч, розгребе попіл та головешки й посадить квасолю, а наприкінці літа її лущитиме (він любив лущити квасолю, вистрлюючи із сухих стручків чорно-біло-рожеві перламутрові квасолини), і його ротате, з пуголовком плескатоного носа й крихітними жаринками очей під косматими бровами лице дитинно усміхалося...

ЛІТО

Щодосвітка він розтоплював піч на попелищі, бурякові відблиски вогню метлялися по чорному дворищу, по росяному лугу, підпалювали край неба, і небо червоно займалося; дніло, з Невклі проростало сонце, барвлячи в рожеве віхтики диму, що снували над комином, оддала до причалу торохкотіли підводи; катери, задихаючись, вервели супроти течії лискучі й довгі, мов щуки, баржі з вугіллям; пронизливо сурмлячи, збурюючи воду, з-за повороту ріки вилітали крилаті теплоходи-ракети, і бакенщик із села, що приїздив на горластій моторці гасити ліхтарі, тулився до берега.

Але люди десятою дорогою обминали попелище, де Домовик уперто, з ранку в ранок, топив піч.

Хіть до діяння переповнювала його. На попелищі довкола печі стриміли обвуглені дубові сохи, значачи колишні вугли Якимової хати, Дідько темної ночі притарганив з села збиті з жердин ворота, примостив на роги сох, переплів ворота ліщинням, а зверху щедро настелив сухого очерету, що його насік для родича в замуленім озерці край лісу Болотяник. Очерет притис до ліщинних крокв старими колісьми — вони віддавна лежали в повітці Якима, повітка ж не згоріла, а струхлявіла, впала. З села на Дідькову хижу переселилися лелеки, які з лелекового діда-прадіда тут літували, змайстрували на одному з коліс гніздо, і лелечиха цілісінькі дні лелетала на тій купі сухого гілля, а лелечич задумливо бродив по луках. У лелечинім гнізді та очеретяній стрісі поселилася сила-силенна горобців, на обшмугляних дощами та вітром сохах виліпили вальки гнізд ластівки, в запічках, підпічках, закапелках печі жили стрижі, в присмалених, але живих кущах бузку — чечітки, у вишняку — іволга, в дуплі старої груші літували шпаки, а в підліску за городом вовтузилися невгамовні сойки.

Розгрібаючи попіл, Дідько навтикав на колишній призьбі соняшникового насіння та квасолин. Соняшники невдовзі вигнало до самісінької стріхи, квасоля густо вилася по сохах та соняшниках, тчучи зелені стіни хижки. Город він розпушив, ночами волочачи по тужавій землі іржаву борону, а відтак засадив та засіяв усім, що трапляло в руки. З розчесаного бороною торф'янистого чорнозему там і сям випиналися кущики картоплі, між них зеленими латками палахкотіла ярина, гарбузові змійки тяглися довгошиїм лапатим листям до сонця, самосійний здичавілий мак пнувся навшпиньки, аби вигулькнути з лободи, вербички та осоту, бо ж Дідько любив усе живе і нічого не виполював; стеблилася редька, сизо маячила над городом осоку-вата кукурудза, а побіля меж, де земля яловіла, нахабно об'являвся луг, виславши наперед мітлицю, пахучу чаполоч, молочай та мишачий горошок.

Літо видалося сухе, і Дідько ночами носив з ріки в пригорщах воду та хлюпав на свій город, а русалки, полощучись у темно-синіх, кольору неба, хвилях, і очеретяники, і лоскотиці, і пічні мари, і навіть клопотущий

Водяник, хіхікали з його намарної товканиии; тільки він їх не слухав, а черпав пригорщами воду і ніс на Якимове обійстя.

По тому впали теплі легкі дощі, а нема нічого втішливішого для попелища, аніж літній дощ. Зелень на городі вочевидь рясніла, підходила, неначе квасне тісто в діжі, а з чорного сажного пустища раптово випнулися обабіч призьби притлумлені було пожежею любисток, пижмо, жоржини, нехворощ, нагідки, лобода, полини, коноплі, кропива, пирій, шовкові трави. Все, саджене ще колись руками Якимихи попід вікнами хати і самосійне, п'ялося вгору, до усміхненого літнього неба, і невдовзі зелена стіна застила Дідькову хижку від довколишнього світу, і тільки лелечий клекіт, вранішній димок із комина та стежка до річки, протоптана Дідьком в городніх нетрях, значили її.

Об ту стежку й перечепилися молодята. Зіркий Дідько, що куняв на даху хижки, біля лелечиноного гнізда, побачив їх здаля, щойно вони ступили з катера на дощатий причал. Були вони молодесенькі, аж зелені, обоє — в синіх спортивних костюмах, тільки на плечах дівчини — ще й вовняна кофтина. Вони повільно ішли берегом, щасливі, бентежні й ніякові в передчутті чуда, що має сьогодні статися, а відтак звернули на стежку, що її протоптав Дідько, коли носив пригорщами воду із ріки, і вподобали його хижку. Залишивши на припічкові рюкзаки, вони вийшли в рожеве надвечір'я, плескалися в березі, а коли зсутеніло, розпалили вогнище. Полум'я червоно мерехтіло в хвилях, і русалки з великого дива зібралися в зграйку та заздро зирили з води на молодят. Дідько наносив з луку молодого пахучого сіна, постелив на черені. Коли ж хлопець та дівчина, мовчазні й нашорошені, вертали до хижки, Дідько, шелеснувши очеретом, пошкутильгав у перелісок, до озерця — не хотів бути невидимим свідком їхніх перших любовців.

Він усівся в березі, на трухлявім днищі перевернутого ще дідом Якимом човна і довго слухав перегуки жаб, цвіркунів та лісового птаства. По верховіттю дерев покотив обважнілий, підрум'янений місяць-повня, а з ясного неба, неначе зоря, ковзнула душа людська, прозора й чиста, неначе пасмо місячного сяйва, вона затріпотіла крильми над Дідьковою

хижкою... Домовик заплющив очі, а невдовзі й задрімав, приколиханий теплою м'якою ніччю. Йому знову наснилася Відьма, але цього разу вже ніжно й цнотливо. Коли Дідько розплющив очі, над гладінню озера в'юнилися рожеві паволоки туману, з води випірнали вузько-губі келишки білого латаття, вочевидь розтулювалися до сонця, відкриваючи жовту, в білосніжній пелюстковій запасці квітку; на даху хижки тривожно клекотіла лелечиха — її лелечич з трьома необлітаними лелечатами кружеляли в самій зіниці неба, наче риба-мільга в луговій криничці; довкола хижки з пронизливим писком навперейми з молодняком стрімко шугали стрижі; шпаки-підлітки пурхали над городом, у гіллі старої яблуні гойдалися несміливі ластів'ята, джмелі гули довкола хати, вилузувалося з облеглої пшеничного колоса та сіялося в землю зерно, горобці обсідали соняшникові голови, розбризкували вусібіч повне масне насіння, жебоніли, тріскалися маківками, сіючи мак по городу,— Дідькові брови розгладжувалися, очі ясніли, вилюднювали, і він ставав схожим на діда Якима, коли той спочивав на призьбі по трудах своїх.

ОСІНЬ

Примостившись на пеньку чи вузлуватім коренищі, Дідько усенькі дні дивився, як із дубів опадає жовкло мерзле листя. Підсічене рвучким вітром, що розчухрував вершини дерев, воно на якусь мить буцім зависало в пустині, під ясно-синім холодним небом, а відтак, неначе легкий човник з хвилі на хвилю, вигойдувалося все нижче та нижче, аби по довгім, неймовірно довгім леті тихо й упокірливо лягти на пухкий, блякло-золотий наст.

Домовик настирно, зголодніло чигав на мить, коли лист із ледь чутним хрустом одчахнеться від галузки і почне своє меланхолійне розважливе ширяння,— по тому Дідьків розум наструнювався й ставав надивовижу чутливим та містким, вбираючи в себе так багато, що контури реального світу й реального почуття розпливалися, натомість залишалося щось безформне, але всеосяжне, щемливо-сумне й радісне водночас, і невловне, майже неусвідом-лене, — бо лист таки діткався землі, і все треба було починати спочатку.

"Крихта часу, впродовж якої зжовклий лист летить із дерева,— це і є вічність, і досі я нічого не тямив у цім світі..." — Дідько намагався вимурувати з цеглинок слів відчуте ним цієї пори, але вимуруване поруч із його глибоким і справдешнім почуттям вигляділо так, аж до блюзнірства, мізерно, що він перестав любомудрствувати і тільки жадібно ловив хвилини свого зачудування світом, терпкі до щему — від усвідомлення їхньої скороминущості.

Листя ширяло й ширяло, мов у сні.

Нічний туман наповнював по вінця оболоні, повисав над річкою, а вранці рожево клубочів і танув у високості, як непевний, примхливий гість із неба.

У лісі туман зависав на гіллі вільшаника та ліщини обважнілими, перламутрово-чистими краплями і лунко опадав на листяний паркет, буцім тисячі дятлів працювали довкола.

Грона калини в червонозлотиці листя, наскрізь пронизані сонцем, горіли таким живим пурпуровим вогнем, що Дідько благоговійно завмирав і, зачудований, до смерку просиджував у лісі.

Увечері Домовик спроквола вертав на попелище, де знову стало пустельне й мертво: город перерили, витовкли вепри, квіти побіля призьби прибили приморозки, лелеки з лелечатами та шпаки давно подалися навздогінці за сонцем, синиці й горобці помандрували до людей, де ситніше, а Дідькову халабуду з лелечиним гніздом на колесі під злостивий регіт Водяника зірвала з сох, покотила по луку та шпурнула в ріку осіння вітериця. Дідько запалював у печі, примощувався на тепліючій черені голінеба і, заплющивши очі, перебирав у пам'яті яскраві, відчуті ним миті дня, як бурштинові намистинки. І хоч він жив завжди, відколи світ, і напевне знав, що житиме завжди, допоки й світу, і досі час був для нього як повітря, якого не помічаєш і не міряєш, зараз Домовикові здавалося, що він насправжки жив лише ці хвилини-вогники,

а весь інший час, коли метушився або дрімав у лоскотливім мілководді, він не жив, а був мертвий.

Перебравши намистинки зворушливих хвилин, насолодивши ними душу, Дідько повільно, в передчутті дива, розплющувався; і справді просто його очей крилато розпросторювалося яблуневе гілля, обсіпане блискотливими лелітними квітками, що їхні пелюстки були промін-часто видовжені й іскрилися,— так об'ємне, яскраво й чисто струменіли на низькому осінньому небі по той бік яблуні зірки. Серце Домовика тьохкало й зупинялося на мент од невимовного зворушення. В такі ночі він згадував дивачку жінку, яка там, у шумному місті, на горішньому поверсі кам'яниці, самотньо просиджувала вечори перед миготливим вогником свічки, почуваячись щасливою,— і знову розумів її.

Він згадував ту дивно тиху жінку все частіше, відколи небо провисло, неначе мокре, щойно з цебра, рядно; з нього лило, сочіло, сіялося з рання до вечора і з вечора до рання, спершу обложні дощі та мжички, а скоро — й навпіл із крижаною дертю. Він згадував ніжні затишні присмерки в кімнаті, пропахлій воском, сигаретним димом і папером, великі вимовні очі господині, що, здавалося, вбирали в себе і цю кімнату, і місто, і весь світ, згадував чорні мереживні відлоги довкола тоненької шиї, довгі білі пальці лівої руки на бильці крісла і довгі білі пальці правиці, цяткованої вогником сигарети, наче рубіном, і відблиски свічки на застеленій вовняним коцом канапі, і відблиски свічки в склі книжкових полиць, і тіні на килимі, барви якого притлумлювалися й скрадувалися присмерками, і синій вівтар вікна над химерними обрисами кактусів...

А коли завивав у комині вітер, і сипав на черінь мокрим холодним листям, і прихилив понуре, як попелище, небо, Дідькові закортіло раптом зими, і щоб сидіти на даху кам'яниці біля півника-погодника та меланхолійно зирити на місто, де в річищах вулиць звично метушаться люди й машини, де сяють вечорами вікна й вітрини крамниць, де рожевіють бляшані дахи з-під снігових скоринок, де навіть небо тепле й лагідно, мов черінь, де горища затишно пахнуть хатнім духом,— а над усім тим з ночі в ніч червоно тепліють крізь млу вогні телевежі...

Давка самота й сиротливість накочувалася на Дідька, наче вогка мла з боліт; рятуючись, він полишав черінь і тікав до ріки, яка ще тільки й жила в цій незатишній пусткуватій морочності. Напоєна дощами, вона стрімко неслася назустріч місту, яке по ночах значилися на крайнебі тепліючими манливими загравами.

Але разом з повіддю збігав час. Невкля утишувалася, стихала, все рідше в тумані ячали катери й теплоходи, невдовзі ж у березі зарябіла й перша крига. І коли останній того року катер відчалював од причалу, тінь Домовика югнула з облитих голощом причальних дощок на його корму та й застигла на мокрому гадюччому линві, над вируючою водяною прірвою, де, б'ючись об пелюстки гвинта, шерхотіла й глухо подзвонювала шуга.

Проте напливала зима, по зимі — весна, по весні — літо, і знову осінь, і знову зима — і кожної нової пори все починалося для Дідька спочатку: і — вічність.

1970